

IGOR RADEKA (PRIREDIO) – PRETISAK UREDNIČKOG PRIMJERKA: „ČASOPIS ZORA (1917. – 1918.): PAŠKA PERJANICA HRVATSKOGA KATOLIČKOG POKRETA“

Matica hrvatska – Ogranak Pag, Pag, 2015., 245 str.

Pred stručnom i zainteresiranom javnošću od ožujka 2015. godine nalazi se knjiga „Časopis Zora (1917. – 1918.): Paška perjanica Hrvatskoga katoličkog pokreta“ koju je priredio i studiozno usmjerio zadarski sveučilišni redoviti profesor pedagogije Igor Radeka. Recenzenti/ce su toga vrijednoga izdanja: časna sestra dr. sc. Jadranka Rebeka Anić, feministička teologinja i viša znanstvena suradnica dr. sc. Štefka Batinčić i proučavateljica povijesti pedagogije mr. sc. Marija Obad. Knjigu je objavio paški Ogranak Matice hrvatske u seriji Biblioteka pretisci – faksimili 4, a predstavljena je 31. ožujka 2015. na Dan grada Paga.

Priređivač i glavni urednik knjigu je podijelio na tri cjeline. Prvu je naslovio *Paška perjanica Hrvatskoga katoličkog pokreta* (7-37), a započinje je studijom; *Uvod* (9-10), gdje ističe kako je knjiga posvećena časopisu *Zora*, tiskanom u Zadru 1917. i 1918. godine. Profesor Radeka primjećuje te komparativno tvrdi da je „riječ o neobično značajnom, do sada zanemarenom časopisu, koji je nastao kao izdanak paškog katoličkog intelektualnog kruga (kao i sada) aktualnih društvenih tema“. Prožet katoličkom religioznošću, časopis je bio tematski orijentiran na obiteljski i društveni život te na posljedice rata, a zagovarao je moralnu društvenu i duhovnu obnovu. Svoju studiju autor usmjerava povijesnoj analizi temeljnih karakteristika *Zore* u kontekstu pedagoških i teoloških prilika toga doba s posebnim osvrtom na žensko pitanje.

U kraćem potpoglavlju *Prvi časopisi* (10-11) navodi se historijat izlaženja prvih časopisa u svijetu i kod nas, te što oni kao publicistička izdanja znače u različitim područjima ljudske djelatnosti.

Autor potom prelazi na *Pedagoške časopise u Hrvatskoj do XX. stoljeća* (11-12), koje taksativno navodi uz godine izlaženja, a za neke daje objašnjenje u podnožnim bilješkama. Na lokalnoj zadarskoj sredini o izlaženju pedagoško-didaktičkih časopisa Radeka govori u potpoglavlju *Pedagoški časopisi u Zadru do završetka Prvoga svjetskog rata* (12-13). Nadalje, posvetio se Hrvatskom katoličkom pokretu do završetka Prvoga svjetskog rata u istoimenom poglavlju (13-20). Pojava pokreta ima svoje ishodište

u njemačkim zemljama potkraj prve polovice 19. stoljeća, a u hrvatskim zemljama od kraja 19. stoljeća do Prvoga svjetskog rata. Taj pokret, koji se odvijao u vrijeme burnog razdoblja, važan je za cjelokupnu hrvatsku povijest, a osobito se odrazio na zadarskome području i u Pagu. Prije te činjenice pisac studije Igor Radeka ističe njegova pokretača, krčkog biskupa dr. sc. Antuna Mahnića, i navodi četiri biskupova ključna poteza za razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta: (1.) pokreće časopis *Hrvatska straža*, (2.) osniva studentsko Hrvatsko akademsko katoličko društvo, (3.) inicira pokretanje glasila mladih katolika *Luč*, (4.) osniva Hrvatsko katoličko akademsko društvo *Domagoj*. Za biskupa Mahnića i njegove poteze iscrpno donosi podatke: biskupovo obiteljsko slovensko podrijetlo, osnovnu naobrazbu i teološko-svećenički razvojni put sve do dolaska na stolicu pastira krčke Crkve. Za svoje biskupske službe Antun Mahnić opredijelio se za hrvatske narodne i vjerske interese i zajednički nastup hrvatskoga i slovenskoga naroda, širenje katoličke vjere i njezinih moralnih načela u javnosti i društvu opterećenom rastućim liberalizmom i sekularizmom. No, poslije Prvoga svjetskog rata talijanske su ga vlasti konfinirale, tj. deportirale iz Krka u okolicu Rima, a jedanaest mjeseci nakon izgnanstva vraća se u Hrvatsku, gdje umire u Zagrebu 1920. godine.

Pojava Zore (20-27). Zbog političkih neprilika koje su zatekle Dalmaciju tijekom Prvoga svjetskog rata bilježi se jačanje Hrvatskoga katoličkog pokreta i inicijative za pokretanje novoga časopisa *Zore*. Nakon profesora Centralnoga bogoslovnog sjemeništa u Zadru vlč. Ivana Butkovića, poimenično se navode imena iz paškoga katoličkog intelektualnog kruga: don Josip (Joso) Crljenko, don Josip (Joso) pl. Felicinić, don Jure Luša, don Jure Palčić, učiteljica muške i ženske pučke škole u Pagu Dragica Giunio i njezina sestra, učiteljica ženske pučke škole i tajnica kola katoličkih Hrvatica Marija Giunio, paška učiteljica ženske i muške učiteljske škole Darinka Gijvanović, kolanska učiteljica Franjka Negovetić te sestre Marija (Marila) i Elvira (Ely) Koščina. Za pojedine, ključne snage oko časopisa *Zora* profesor Igor Radeka donosi iscrpne biografske podatke u podnožnim bilješkama studije. Iznimna se vrijednost prosvjetno-poučnog časopisa *Zora* očituje u velikome senzibilitetu prema ženskome pitanju u dalmatinskome katoličanstvu, koje je i u samome vrhu Katoličkog pokreta bilo zanemareno ili prešućeno.

Časopis je bio mjesečnik namijenjen dalmatinskim katoličkim učiteljicama i djevojkama koje su radile i obrazovale se u tadašnjim školama. Autor je o vremenskom periodu izlaženja, kalendarskim godinama i ostalim detaljnim opisima časopisa pisao u potpoglavlju *Dinamika izlaženja i format Zore* (27-29).

Sadržaj Zore (29-33). U časopisu su objavljeni brojni članci iz obiteljskoga, društvenoga i vjerskoga života. Svi su tekstovi duboko prožeti religioznim duhom sa snažnim etičkim uporištima i zagovorom moralne obnove – zagovara se život u skladu s etičkim načelima Katoličke crkve. Snažno se upozorava na opasnosti liberalno-sekularnog svjetonazora i na njemu utemeljenoga feminizma na različite as-

pekte života. Autor u tome dijelu donosi neke primjere pisanja iz tekstova suradnika i suradnica *Zore*.

Završavajući prvu cjelinu, priređivač izdanja i autor studije sažima bit časopisa u potpoglavlju *Epilog* (33-35). Pri tome ističe veliku ulogu „Vile s Jadrana“, pod pseudonimom don Josipa (Jose) pl. Felicinovića. Nadalje se navode političke prilike u kojima su se našli Dalmacija i Pag, ulazak Talijana, uhićenje i istjerivanje don Jose i drugih zaslužnika oko *Zore*, koja tada prestaje izlaziti.

Priređivač, profesor Igor Radeka, završava poglavljem *Umjesto zaključka* (36). Podsjeća na značenje *Zore*, pogotovo što je iznikla iz male, ali iznimno prominente urbane paške sredine. Smatra da je došlo vrijeme za *Zorinu* reaktualizaciju i revalorizaciju u kontekstu recentnih zbivanja – što prepušta znanstvenoj, stručnoj i svekolikoj javnosti.

Na stranicama 37-40 navodi se *Popis literature*.

U drugom dijelu, *Pretisak uredničkog primjerka* (41-227), donose se pretisci *Zore* za dvije godine izlaženja, od prvog do zadnjeg broja. U prvom i trećem godištu otisnuto je šest brojeva, dok je najplodnije drugo godište – tijekom 1918. ukupno je iz tiska izašlo deset brojeva časopisa.

Treća cjelina knjige, *Fotografije inicijatora, kreatora i suradnika* (227-240), prikazala je osobe koje su znatno pridonijele izlaženju toga katoličkog časopisa. To su krčki biskup dr. sc. Antun Mahnić, vlč. Ivan Butković, don Josip (Joso) pl. Felicinović, Barbara (Barica) Šarinić, Petar Matulina, Dragica i Marija Giunio, Elvira (Ely) i Marija (Marila) Koščina, don Josip (Joso) Crljenko, Petar Rumora, kapelan. Nakraju priređivač uvrštava četiri razglednice s panoramom grada Paga iz zbirke razglednica koju je posjedovao profesor Stjepan Kaurlo, koji je ujedno bio neumoran inicijator zahvaljujući kojemu je to izdanje sa studijom i pretiskom ugledalo svjetlo dana – na čemu mu Igor Radeka posebno zahvaljuje.

Knjiga završava *Sažetkom* (243-245) na engleskom jeziku. Ističemo da je priređivač, glavni urednik i autor studije sam oblikovao izgled izdanja koje je pred nama, čitateljima.

Tom Radekinom studijom, pretiskom izvornog časopisa i priloženim fotografijama inicijatora, kreatora i suradnika, podsjetili smo se na zaboravljen, ili možda prešućen dio povijesti nastanka, razvoja i karaktera ženskih časopisa u prvoj polovici 20. stoljeća u Hrvatskoj, osobito ženskih časopisa u okviru Hrvatskoga katoličkog pokreta, u ovom primjeru lokalne sjevernodalmatinske zajednice: zadarsko-paške.

Josip Celić